

B.I.F.

3079

UNIVERSITATEA A
BIBLIOTECA
CĂU
ROMÂNESCĂ

BIBLIOTECA ROMÂNESCĂ

ENCICLOPEDIA SOCEG

MIHAIL KOGĂLNICEANU

Deschiderea cursului de Istorie Națională

Cuvânt rostit în Academia Mihaileană, la 24 Noemvrie 1843

No.
52

Bibl. cult. (autorii români clasici)

COSTIȘ-P

Prețul
30
BANI

— A se vedea pe contra-pagină prețul abonamentului! —

BIBLIOTECA ROMÂNEASCA

ENCICLOPEDICĂ „SOCEC”

PRETUL ABONAMENTULUI

Pe un an (96 numere)	Lei 24
„ 6 luni (48 numere)	„ 12
„ 3 „ (24 numere)	„ 6

— Revista se trimite franco la domiciliu în toată țara —

Abonamentele începe dela numerile 1, 25, 49 și 73

Redacția și Administrația la „Librăria SOCEC”, București.

DIN

BIBLIOTECA JUBILIARA SOCEC

au apărut . . .

- No. 1 *Carmen Sylva, Povestile Peleşului*
- No. 2 *Mircea Roseti, Nuvele*
- No. 3 *Alecsandri V. Poesii popul. ale Rom. vol. I*
- No. 4 „ „ „ „ „ „ „ „ II
- No. 5 *Const. Negruzzi, Păcatele Tinerețelor*
- No. 6 *Alecsandri V. Poesii alese.*

Fiecare volum 95 bani

B.I.F.

3079

6771

MANEASCĂ
SOCEC

No. 52

LEGATUL
CU VÎNT

PENTRU

deschiderea cursului de Istorie Națională

ÎN

ACADEMIA MIHAILEANĂ

ROSTIT ÎN 24 NOIEMBRIE 1843

Din istoria Românilor:
Gheorghe Șincai ; Ioan Albreht și Ștefan cel Mare

DE

MIHAIL KOGĂLNICEANU

BUCUREȘTI

Editura Librăriei SOCEC & Co., Săciatate Anonimă

1909

20413

Nr. inv.
1497/1937

BIBLIOTECA ROMANEA

1900

1900

1900

1900

1900

1900

1900

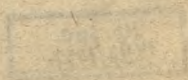
1900

1900

1900

1900

1900

Notiță critică și bibliografică

Într'o vreme de asuprire, într'o vreme cînd simțirea românească zăcea adormită în cele mai ascunse cute ale sufletului neamului nostru, glasul curat și cald, avîntul înălțător, părerile sincere și îndrăznețe ale unui tînăr, — care mai tîrziu era menit să fie și cel mai mare bărbat de Stat al nostru, cutează să cheme la deșteptare conștiința românească. Acest tînăr era *Mihail Kogălniceanu*.

Sprijinit pe învățăturile ce le făcuse în Germania, îndemnat de pornirea vijelioasă a singelui său tînăr, Mihail Kogălniceanu cere și capătă învoirea să țină un curs liber în Academia Mihăileană. Firește că acela care-i dăduse dreptul nu crezuse că'n tînărul ocrotit de până acuma, avea să vadă peste puțin pe potrivnicul menit să-i tulbure liniștea care-i priise atît de bine. Dar iată că la 24 Noemvrie 1843, tînă-

rul care se suie pe catedra, din a căreia înălțime, pentru întâiași dată; aveau să răsune cuvinte de falnică aducere aminte și de îmbărbătare, uimește pe ascultătorii numeroși, înflăcărează pe unii, dar în aceeași vreme înspăimântă pe alții. Într'o formă strălucitoare, într'o limbă limpede și curgătoare, apostolul desvelește trecutul nostru istoric, amintește despre vajnicile lupte, pe care dînsul le pune mai presus decît cele mai neuitate bătălii ale omenirii, căci prin ele ni se păstrase Țara, îndeamnă pe tineret să răscolească cronicile bătrîne, și reînvie chipul vajnicului Voevod Mihai care, într'o clipă, poate întregi Dacia veche, numindu-se Domn al ei.

În redeșteptarea noastră culturală, în trezirea noastră la viață, discursul lui Mihail Kogălniceanu înseamnă *întîiul* pas, și arată, lămurit, sufletul și ideile omului de mai tîrziu, ideile marelui orator, — cel mai strălucit ce l-am avut pînă acuma.

Dar stăpînirea se înspăimîntă, și peste puțin ridică dreptul lui Kogălniceanu să-și mai ție cursul la Academie. Mihail Kogălniceanu publică, mai întîi, în broșură deosebită „Cu-

vîntul“, apoi, în „*Propășirea*“ adăogînd o notă în care arată că-și întreprinde prelecțiile, iar, printre rînduri, dădea să i se înțeleagă amărăciunea și muștrarea către cei vinovați.

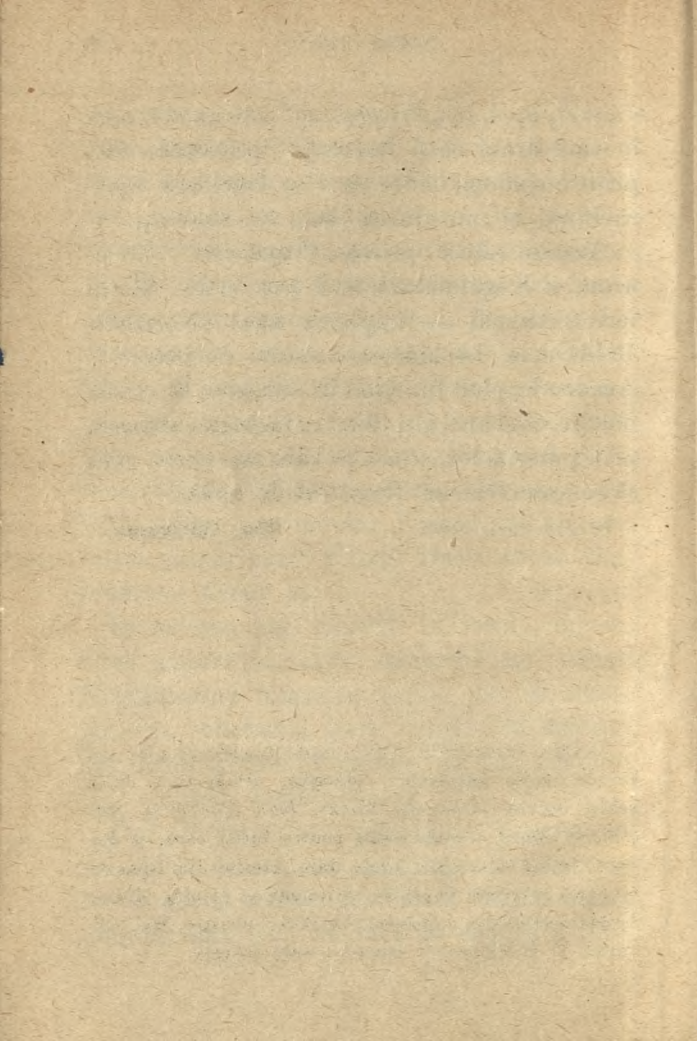
Aceasta aduce oprirea „*Propășirii*“; iar pe urma ei Kogălniceanu mai avu multe de suferit: tocmai se împlinea anul (Noembrie 1844) dela deschiderea cursului de istorie la Academie, cînd fu trimis în surghiun la o mănăstire, ca și atîți alți tineri ce închegau atuncea, prin puterile lor, stîncă pe care mai tîrziu avea să se așeze temelial României de astăzi.¹⁾

12 Februarie 1909.

Em. Gârleanu.

---

¹⁾ Ca o încheiere la „Cuvîntul de deschidere a cursului de istorie națională“, adăogăm următoarele două schițe istorice: *Gheorghe Șincai; Ioan Albrecht și Ștefan cel Mare*, — date acum pentru întîia oară, și din care (lăsînd la o parte unele date, greșite din lipsa de isvoare) se poate vedea cu ce talent se inspira Mihail Kogălniceanu din cuprinsul *Cronicilor* noastre. Mai alăturăm și *Bibliografia* scrierilor sale tipărite.

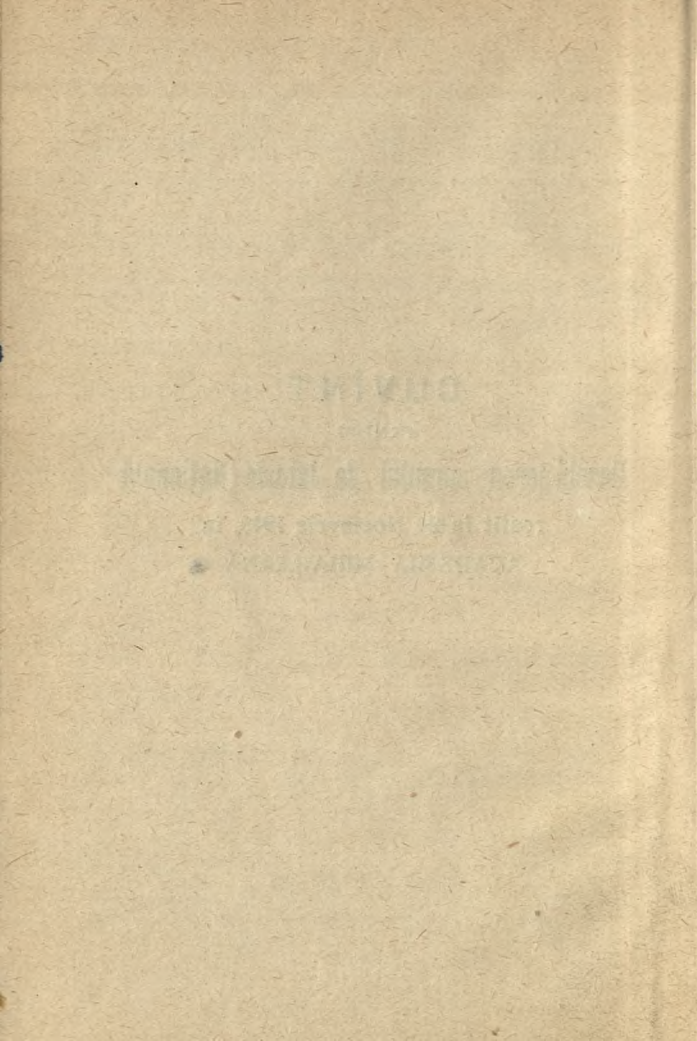
CUVÎNT

PENTRU

Deschiderea cursului de Istorie Națională

rostit în 24 Noemvrie 1843, la

ACADEMIA MIHAILEANĂ

Domnilor ¹⁾,

După priveliștea lumii, după minunile naturii, nimica nu este mai interesant, mai măreț, mai vrednic de luarea noastră aminte decît *Istoria*.

Istoria, domnilor mei, după zicerea autorilor celor mai vestiți, este adevărata povestire și înfățișare a întâmplărilor neamului omenesc; ea este rezultatul vrîstelor și a experienței. Se poate dar cu drept cuvînt numi glasul sămînțiilor ce au fost, și icoana vremii trecute. Karamzin în alte cuvinte o numește testamentul lăsat de către strămoși strănepoșilor, ca să le slujească de tălmăcire vremii de față, și de povățuire vremii viitoare.

În această privire atît de importantă, istoria, după Biblie, trebuie să fie, și a fost tot-

¹⁾ Cuvînt pentru deschiderea cursului de Istoria Națională în Academia Mihăileană. Rostit în 24 Noembrie 1843 de *M. Kogălniceanu*. Iași, la Kantora *Foaei Sătești* 1843 (broșură de 14 pagini). Cuvîntul a mai fost tipărit în „Propășirea” și în fruntea volumului I din „Letopisiții”.

de-auna, cartea de căpitanie a popoarelor, și a fieștecărui om în deosebi; pentru că fieștecare stare, fieștecare profesie află în ea reguli de purtare, sfat la îndoirile sale, învățătură la neștiința sa, îndemn la slavă și la fapta bună.

Domnitorul, prin istorie se deșteaptă la nobila ambiție de a face lucruri mari și drepte, și prin urmare de a trăi în viitorime. Lauda neștearsă și nemurirea cu care sînt încununăți ocârmuitorii cei buni, defăimarea și hula care sînt totdeauna partea celor răi, îi cu neputință ca să nu le insuflă în inimă dorința spre bine și spre virtute, dacă inima lor nu le este încă stricată prin cangrena lingușirii. Cele mai înalte izbînzi, cele mai slăvite fapte, nu vedem oare că s'au îndemnat prin istorie? Spre pildă biruința Asiei, după mărturisirea tuturor istoricilor vechi, s'a pricinuit prin deasa citire a Iliadei de către Alexandru cel Mare. Cine nu știe că acest falnic izbînditor, purta, neconținut, cu sine într'o cutie de aur poema lui Omir, și ce este Iliada altă decît o istorie în versuri, cea mai veche și cea mai frumoasă din toate! Făr'a merge în veacuri așa depărtate, nu s'au văzut mai în zilele

noastre, un alt Alexandru, Karl XII, deșteptându-și geniul spre izbînzi și slavă, prin cetirea vieții Macedoneanului scrisă de Kuint-Kurție. Care dar împărat, care domn nu trebuie să tremure dinaintea istoriei, acestui strașnic tribunal, ce are să-i judece cu aceeași nepărtinire, precum odinioară Egiptenii judecau re rigii lor eșiți din viață?

Dătătorul de legi, bărbatul de Stat, în istorie învață tocmeelele ocîrmuirilor, puterea și slăbăciunea lor, pricinile de sporire sau de scădere a staturilor, felurile de guvern sub care au înflorit mai mult, legile care au avut înrîurirea cea mai priincioasă sau cea mai stricăcioasă asupra puterii, asupra culturii, asupra moralului noroadelor.

Oșteanul, în istorie găsește pildele cele mai drepte și mai adevărate despre strategie; cărturarul, filosoful, în ea văd înaintarea duhului omenesc, rățăcirile sale, descoperirile geniului, pricinile neștiinții, a superstiției, și a întunerecului.

Simplul particular în cetirea istoriei găsește mîngîiere pentru relele de față; ea îi arată că, prin o tristă fatalitate, perfecție n'a

fost niciodată în lume, că virtutea mai totdeauna a fost prigonită în viață, și că răsplata ei, cele mai multe ori, nu i-a venit decît după moarte. Cine nu trebuie să-și uite durerile și nemulțumirile, cînd istoria îi arată pre niște cetățeni vrednici de a porunci lumii, carii au fost jărtfa tiranilor, și de multe ori chiar a compatrioților lor. Nenorocirile noastre trebuie să le socotim de nimică, cînd vedem pre un Socrat silit să primească otrava chiar din mîna Atenienilor, pe un Aristid supus ostracismului, numai pentru că era numit „cel drept,” pre un Caton dîndu-și singur moartea, ca să nu-și vadă patria în robie. Îi cu neputință ca cineva insuflat de asemenea pilde, să nu-și îmbărbăteze caracterul, să nu dorească de a imita pre acești străluciți bărbați, făcînd abnegație de sine și rîvnind numai folosul obștesc.

Cît trebuie dar să ne fie dragă această știință înaltă, care las' că ne dă o petrecere folositoare și prin cetirea ei ne îndestulează curiozitatea cea mai nobilă, dar ne învață încă a fi buni, ne mîntue de prejudețe, ne

sporește ispita prin ispita veacurilor trecute, și ne lungește, cum am zice, viața.

„A nu ști ce s'a întîmplat înainte de a fi născut, este, zice Ciceron, tot aceea ca și cînd ai fi neconținut prunc; căci ce este vrîsta omului, dacă memoria faptelor noastre nu s'ar unî cu veacurile cele mai dinainte.¹⁾).

Istoria singură poate ca într'o panoramă întinsă, să ne arate împărățiile trecute înainte de mii de ani; ea ne face privitori la luptele, la revoluțiile, la sfaturile, la serbările întîmplate dela începutul lumii; ea scoate din morminte pre strămoșii noștrii, și ni-i înfățoșază ca vii dinaintea ochilor, cu toate virtuțile, cu toate patimele, cu toate moravurile lor. Ea dar ne leagă cu veciea, punînd în comunicație sămințiile trecute, și earăși și pre noi cu sămințiile viitoare, căroră are să le trădee povestirea faptelor noastre.

Pe lîngă toate aceste, istoria mai are și neprețuitul dar de a judeca cu nepărtinire faptele contimporanilor noștri, pre cari noi nu avem curajul sau destoinicia de a-i cunoaște drept și adevărat.

¹⁾ Cicero în Orat. Cap. 34.

Studiul istoriei, Domnilor mei, a fost în toate timpurile ocupația de predilecție a oamenilor gânditori. Niciodată n'a avut însă importanța și universalitatea de care se bucură astăzi. La cei vechi ea era partea numai a politicilor, a oștenilor și a filozofilor, din pricina scumpetei manuscripturilor. Astăzi însă, ori și unde nația este ceva înaintată, istoria este cetirea obștească a tuturilor stărilor, păn'și celor înjosite. În Franția, țăranul, sara la colțul focului, ca să se odihnească de trudele zilei, cetește mărețele reforme ale Constituantei și strălucitele biruințe ale lui Napoleon. În Prusia, decîte ori mi s'a întîmplat să văd în vremea popasului, pre muncitorul de pămînt, cetind la umbra unui copaciu, faptele marelui Frideric? Această norocită popularitate a istoriei, vine, mai ales, din două pricini. Cea întâi este că astăzi fieștecare cetățean are drit și îndatorire de a se ocupa cu trebile statului, că fieștecine dorește să știe care sînt și cum se păzesc drepturile naționale, cîștigate de către strămoși, și unde poate cineva să le găsească mai bine deslușite decît în istorie? A doua pricină și cea de căpetenie este aflarea

tiparului; mulțămită, și de o mie de ori mulțămită aceluia care dintîi a găsit această artă, cea mai mare împrăștiitoare și păstrătoare a întîmplărilor, fără care istoria niciodată n'ar fi ajuns în cinstea universală în care se află; nici nu pot să vă arăt cît lipsa acestei înalte aflări, aruncă nedomirire în povestiri, nesiguranție în opinii, neștiință și întuneric în tot. Această lipsă, Domnilor mei, este pricina că între Români, chiar și între cei mai însemnați, se găsesc așa de puțini cari cunosc istoria. Tiparul la noi nu este încă destul de slobod și de împrăștiat; noi n'avem încă publicată în limba națională, măcar o istorie universală, și ce vorbește de istorie universală, cînd chiar analele patriei noastre zac în întuneric, păstrate numai în niște manuscrite, din care două, din pricina copiștilor nu se potrivesc! Și cu toate aceste tiparul ar fi cel mai sigur și mai grabnic mijloc ca să ajungem la civilizația societății europene. Noi cari ne fălim cu propășirile ce socotim că facem, noi care nu vorbim decît lumina și civilizație, dacă vroim să avem în faptă aceea ce vorbim, ar trebui să urmăm pildei Nord-

Americanilor, a căroră cea întâi treabă de care se apucă cînd își fac vreo nouă așezare, este să deschidă un drum și să aducă cu dinșii un teasc spre tipărirea unui jurnal. Prin această îndoită operație, ei ajung țelul și fac analizul a ori ce sistem social, pentrucă, cum zice Volnei, societatea nu este alta decît comunicația ușoară și slobodă a persoanelor, a lucrurilor și a ideilor.

Dacă istoria în deobște, adecă a neamului omenesc, este așa de interesantă în rezultatele sale, cu cît mai mult trebuie să ne fie isoria patriei, a locului unde am văzut zioa? Omul totdeauna înainte de neam, și-a iubit familia, înainte de lume și-a iubit neamul, și partea de pămînt, fie mare, fie mică, în care părinții săi au trăit și s'au îngropat, în care el s'a născut, a petrecut dulcii ani ai copilăriei ce nu se mai întorc, a simțit cea întâi bucurie și cea întâi durere de bărbat. Acest simțimînt, sfînt, nu cunosc încă nici un neam, nici o săminție cît de brută, cît de sălbatică, care să nu-l aibă. M'aș întinde prea departe de subiectul meu, dacă m'aș pune a vă arăta pilde despre aceasta; ele sînt nenumărate.

Ce interes mare trebuie să aibă istoria națională pentru noi, îmi place a crede că și D-voastră o înțelegeți ca și mine. Ea ne arată întîmplările, faptele strămoșilor noștri, care prin moștenire sînt și ale noastre. Inima mi se bate cînd aud rostind numele lui Alexandru cel bun, lui Ștefan cel mare, lui Mihai viteazul; dar, Domnilor mei, și nu mă rușinez a vă zice că acești bărbați, pentru mine, sînt mai mult decît Alexandru cel mare, decît Anibal, decît Cesar; aceștia sînt eroii lumii, în loc că cei dinții sînt eroii patriei mele. Pentru mine bătălia dela Răsboieni, are mai mare interes decît lupta dela Termopile, și isbînzile dela Rachova și dela Călugăreni, îmi par mai strălucite decît acelea dela Maraton și Salamina. pentrucă sînt cîștigate de către Români. Chiar locurile patriei mele îmi par mai plăcute, mai frumoase decît locurile cel mai clasice. Suceava și Tîrgoviștea sînt pentru mine mai mult decît Sparta și Atena; Baia, un sat ca toate satele pentru străin, pentru Român are mai mult preț decît Corintul, pentrucă în Baia, avanul Rigă al Ungariei, Matei Corvinul, viteazul viteajilor, Craiul crailor cum

ni zicea Sicut IV, rănit de sabia moldovană fu pus în fugă și uită drumul patriei noastre.

Trebuința istoriei patriei ne este neapărată chiar pentru ocrotirea driturilor noastre împotriva națiilor străine. Neavînd istorie, fiește care popor dușman, ne-ar putea zice cuvintele d-lui Aaron: „Începutul ce ai, este necunoscut, numele ce porți nu este al tău, nici pămîntul pe care locuești; soarta ta așa a fost ca să fii tot după cum ești; leapădă-te de începutul tău, schimbă-ți numele, sau primește pre acesta pe care ți-l dau eu, ridică-te și du-te din pămîntul pe care lăcuești, căci nu este al tău, și nu te mai munci în zadar, căci tu nu poți fi mai bine de cum ești“. Și, în adevăr, toate aceste cuvinte, ni s'au zis de către străini; începutul nostru ni s'a tăgăduit, numele ni s'a prefăcut, pămîntul ni s'a sfișiat, driturile ni s'au călcat în picioare, numai pentrucă nu am avut conștiința naționalității noastre, numai pentrucă n'am avut pe ce să ne întemeiem și să ne apărăm dreptățile.

Domnilor, cînd aș fi așa de norocit să desvoltez mai mult în inima D-voastră inte-

resul pentru istoria patriei, m-aş făli că am sporit în D-voastră şi iubirea către patrie, şi că prin urmare am contribuit la păstrarea naţionalităţii, căci ce poate mai mult să ne o păstreze, decît această istorie, care ne arată ce am fost, de unde am venit, ce sîntem, şi ca regulă de trei, ne descopere şi numărul necunoscut, — ce avem să fim!

O asemenea carte ar trebui să fie pentru noi, aceea ce Iliada era pentru Greci, şi să mă credeţi, Domnilor, că şi istoria noastră are în-tîmplări, are portreturi care nici de cum n'ar rămînea mai jos decît eroii celor vechi, dacă acestora li s'ar scoate aureola poetică, cu care pana geniului i-au înfrumuseţat. Totul este, că veacurile eroice şi mitologice au trecut de-mult, că astăzi poezia nu se găseşte nici măcar în versurile poeţilor, şi că numai un Omer a fost în lume.

Negreşit că istoria Spartei, a Atenii, a Romei are mai mult interes decît a noastră pentru tot străinul; dintîi pentrucă Grecii şi Romanii sînt popoarele, care pînă acum rezumă civilizaţia şi lumea vechie; al doilea pentru că înrîurirea lor încă pînă astăzi se

păstrează asupra noastră prin pravilile religioase și civile, prin științe, prin arte, prin pământ, ce le-am moștenit dela dînșii, și în sfârșit, pentrucă toată instrucția clasică a junimei încă astăzi se razimă pe istoria Grecilor și Romanilor, și mai ales pentrucă faptele acestor popoare s'au scris de niște bărbați ca Tucidit, ca Tacit, ca Tit-livie. Subt aceste priviri, eu singur mărturisesc interesul universal al istoriei grece și romane; dar în ce se atinge de curajul individual, de îndrăsneala faptelor, de statornicia apărării, de mărinimia și bărbăția Voevozilor noștrii, cari de și pe un teatru strîmt, și cu mici mijloace, au săvîrșit lucruri urieșe, în toate aceste, Domnilor mei, nu mă tem de a zice că istoria noastră ar fi mai jos decît istoria a ori și cărui popor vechi sau nou. Lupta națională a Românilor carii, mai trei veacuri, au apărut cu sabia creștinătatea împotriva tuturor puterilor Islamismului, Domnia lui Alexandru cel bun, și a lui Mircea cel bătrîn, a căroră nume răsună dela Marea Baltică, până la Porțile Bizanției, strălucitele fapte ale unui Ștefan cel mare, blînda figură a lui Neagu V. V. carele,

ca Ludovic XII al Franței, lăsă sfături fiului său cum să domnească, abdicarea lui Petru Rareș care preferă să se scoboare de pe tronul Moldaviei, decât să plătească bir Turcilor, chipul măreț și întocmai ca al lui Ahil, a lui Mihai viteazul, singurul voevod ce ajunsese a unii părțile Daciei vechi, și a se putea intitula: Mihail cu mila lui Dumnezeu, Domn Valahiei, Moldaviei și Transilvaniei, inima de erou, și geniul bărbătesc a Doamnelor Elena și Florica, patriotismul preutului Farcaș, și înalta înțelepciune a lui Miron Costin, carele cu aceeași mână purta sabia spre apărarea patriei, și condeiul spre scrierea analelor naționale, rivalitatea, numai spre bine a Domnilor Matei și Vasilie, marele planuri, sprijinite de mari talenturi a lui Șerban Cantacuzino, pentru care tronul Valahiei se părea prea mic și rîvnea tronul Bizanței, apărarea a nouăsprezece plăeși în cetatea Neamțului, împotriva armiei întregi a lui Sobietchi, mintitorul Vienei, toate aceste figuri, toate aceste fapte ar merita mirarea chiar și a străinilor, cînd istoria noastră ar fi mai bine cunoscută. Voiți însă un interes de roman, varietatea

de întâmplări, episoduri patetice, tragedii care să vă scoată lacrimi din ochi, grozăvii care să vă ridice părul în cap, apoi nu voi avea trebuință decît să vă povestesc cruzimile și vieța aventurieră a lui Vlad Țepeș, moartea vrednică de un princip a lui Despot Eraclidul, domnia lui Alexandru Lăpușneanu, intrarea Cazacilor sub Hmelnițki în Moldova, care singură este o poemă întregă, năvălirile Tătarilor, tăierea lui Brîncovanul și a familiei sale, una din cele mai triste priveliște ce istoria universală poate înfățișa, catastrofa lui Grigorie Ghica, în care se întîlnește tot neprevăzutul dramei, și cîte alte scene grozave și uimitoare, cîte alte întâmplări de cel mai mare interes chiar pentru indiferenți. Pe lîngă aceste, istoria românească, mai are un interes și mai universal. Patria noastră, prin o vrednică de toată jalea soartă, a fost menită din cea mai bătrîină vechime, să fie teatrul năvălirilor și a războaelor străinilor. Înaintea veletului creștinesc, găsim pre Darie, pre Alexandru cel mare, pre Lisimah luptîndu-se cu Dacii, a căroră pămînt l'am moștenit noi. O sută de ani după Hristos întîlnim pre Decebal, cel mai însemnat

rigă barbar care a fost vreodată, mai măreț, mai vrednic de a fi pe tronul Romei, decît mișeii urmași ai lui August. În adevăr, acest Decebal merita atît de puțin numele de barbar cît și ori ce alt bărbat mare care dorește a-și civiliza țara. „Este barbar, zice domnul Saint-Marc Girardin, acela care subt Domițian, biruitor legioanelor romane, cerea ca împăratul în loc de bir, să-i trimeată meșteri și lucrători de tot felul, atît în artele răsboiului precum și în acele ale păcii? Este un barbar acela care, înainte de a începe răsboiul împotriva Romanilor, căuta pînă în fundul Asiei alianța unui alt dușman al Romei, al rigăi Parților?” Până acolo se întindea politica acestui bărbat însemnat. Însă un erou mai mare se pornește asupra lui, Decebal trebuie să se plece, patria i se supune, și nevroind a o vedea roabă, el, care o ținuse slobodă și mîndră că lua bir chiar de la domnitorii lumii, își dă singar moartea, și scapă de a figura în triumful lui Traian, singurul împărat păgîn, pre carele, din pricina virtuților sale, creștinii l-au pus în raiu.

Așa, Domnilor mei, se sfîrșește răsboiul

Dacilor, una din epocile cele mai importante din istoria Romei. Plinie cel tînăr într'una din scrisorile sale, ne dă ideia cea mai dreaptă despre acest cumplit războiu, în care era să se hotărască pricina civilizației și a barbariei. Caninius, unul din prietenii săi, făcea o poemă asupra acestui războiu; Plinie îl îndeamnă în întreprinderea sa: „Ai dreptate, îi scrie, să iai acest subiect; nu este altul mai nou, mai bogat, mai întins, mai poetic și voi zice însumi mai fabulos, măcar că totdeauna adevărat. Vei avea a zugrăvi canale și săpate în niște țări necunoscute, poduri aruncate pentru întîiași dată pe fluvii răpezi, lagăre așezate în mijlocul unor munți neapropieți pînă atunce, un Rigă silit să fugă, silit să se omoare, dar care moare cu tot curajul său, și în sfîrșit două triumfuri: unul carele fû cel întîi pe carele Romanii îl căștigară asupra Dacilor; pînă atunci nebiruiți, și celălalt care fû cel de pe urmă în care biruința isprăvisse peirea acestui popor. Greutatea este ca să te poți ținea deopotrivă cu mărimea subiectului“ Pagubă că acest poem s'a pierdut; el ar fi putut să ne dea o mulțime de detalii asupra acestei lupte.

Trece o sută de ani, și patria noastră, schimbată în colonie Romană, începe a se face teatrul unde soarta Imperiei se hotărăște de către barbari; la Dunărea este lupta între barbarie și civilizație. Alani, Avari, Gepizi, Goți, Huni, Lombarzi, Bulgari, pre toți aceștia îi vedem trecînd și petrecînd prin țările noastre, sfășiind, una după alta, imperia Cesarilor, răsipind-o în urmă de tot, și prefăcînd, în sfîrșit, fața Europei. Istoria tuturor acestor popoare barbare, care este lipită cu începutul tuturor națiilor noi, ar rămînea întunecoasă, dacă nu s'ar desluși prin istoria românească.

În vremile moderne iarăși vedem Moldavia și Valahia menite ca și în timpurile de demult a fi locul luptelor celor mai sîngeroase. Ungurii, Polonii, au hotărît aice cea mai mare parte a răsboaelor lor cu Turcia. Subt zidurile Hotinului Sobiețki căștigă reputația militară, care pe urmă îl chiamă pe tronul Iagelonilor. Imperialiștii moștenitori Ungurilor, culeg iarăși în țările noastre cele mai frumoase trofee asupra Osmanliilor. Vine începutul veacului al optsprezecelea, și Moldavia vede figura cea mai măreață din toate, a lui

Petru cel mare. De atunci, mai toate biruințele Rusiei asupra Turciei se câștigă în Principaturi; bătăliile, tractaturile, generalii izbînditori a acestei puteri, poartă nume de locuri Românești. Nime dar nu poate tăgădui interesul universal al unei istorii, care ne înfătoșează niște întîmplări așa de importante, niște bărbați așa de străluciți, niște nații așa de numeroase și deosebite, care toate pre pămîntul patriei noastre au lăsat urme de trecerea lor, monumenturi de existența ce au avut, binecuvîntări sau blăstămuri, unele și altele meritate prin facerile de bine sau prin răutățile ce ne au lăsat.

Însă cu cît această istorie este interesantă, cu atîta este și grea de înfătoșat; și cu toate aceste eu îndrăznesc a primi asupra mea o sarcină așa de mare; nimene nu simte mai bine decît mine, cît ea este mai presus de putința mea. Las'că chiar slabul meu talent este nedestoinic de a trata după cuviință un asemenea înalt sujet, dar chiar împrejurările dinafară sînt împotriva mea. O singură istorie completă și sistematică nu avem încă despre Români; însuși șirul Domnilor nu este încă

clasificat și statornicit prin făclia unei critice sănătoase. Documenturile oficiale și acturile publice, care sînt cea întîi și cea mai puternică dovadă a adevărurilor istorice, ne lipsese cu totul; din pricina deselor revoluții care în atîtea rînduri ne-au pustiit patria, ele sunt pierdute pentru totdeauna, sau împrăștiate prin țări străine, pe la particulari sau în mănăstiri, sau în bibliotecile Ungariei, Poloniei, Transilvaniei, a Moscovei, Petersburgului, Vienii și chiar a Stocholmului. Așa dar, în lipsa acestor izvoare de căpîtenie, noi nu avem decît letopisițele țării și istoriile Ungariei, Poloniei și Turciei, cu care patria noastră a stătut în strînse relații, dar și aceste izvoare sînt încă departe de a fi desăvîrșite. Hronografurile românești, în ce se atinge mai ales de întîile timpuri ale Principatelor, nu se potrivesc nici de cum cu autorii străini, nu se potrivesc măcar între dînsele. Istoricii vechi, Unguri, Poloni și Turci nu cuprind, precum se înțelege de la sine, decît fragmenturi despre istoria noastră, și aceste încă ades întunecate prin duhul partidii și al urii. Ne mai rămîn încă istoriile, observațiile istorice, călătoriile

publicate despre țările noastre de deosebiți străini în deosebite limbi; aceste sînt ajutorul de căpitenie pentru compunerea analelor naționale, și mai ales scrierile lui Gebardi și a lui Engel, care prin ostenitoarele lor lucrări au meritat bine dela Români. Lipsa cea mai mare ni s'ar putea îndeplini prin neprețuitele uvrajuri ale lui Samuil Klain și ale lui Gheorghe Sincai, a cărora viață n'a fost decît o lungă luptă și o întregă jertfă pentru patrie; dar din nenorocire aceste mult dorite și mult așteptate scrise, până acum n'au eșit de sub tipar, și cum mă tem nu vor eși încă multă vreme.

Pe lîngă greutatea sarcinii ce se pricinuește prin haosul atîtor materiale așa de înelurite, așa de împrăștiate, așa de încurcate și, cîte odată, și așa de sărace, apoi se mai înfățoșază și îndatoririle ce se cer de la orice istoric, fără privire asupra formii de afară, adică talentul și stilul compunerii. Lucian, născut sub Traian, cere următoarele calități și datorii de la un bun istoric: El vrea ca istoricul să fie înțelept, să aibă simțimîntul cuviințelor, să știe a gîndi și a-și înfățoșa

gîndirile, să fie cunoscut în trebile politice și militare, să fie slobod de frică și de ambiție, nelipicios mitii sau amerințării, să spuie adevărul fără slăbăciune și fără amărîre, să fie drept fără asprime, censor fără oțerire, și fără clevetire; să n'aibă nici duh de partidă, nici însuș duh național; îl vreau, zice el, să fie cetățean al lumii, fără stăpîn, fără pravilă, fără privire către opinia vremii sale, și nescriind decît pentru stima oamenilor cu dreaptă înțecată și pentru lauda viitorimii.

Aceste sînt însușirile unui bun istoric; în vremea lui Lucian poate că se întîmpla la mulți; dar astăzi cînd egoizmul și ambiția întunecă talenturile cele mai mari, puțini s'ar găsi care să le adune. Fără să vroiesc sau să mă pot pune mai sus, sau măcar deopotrivă cu alții, socot că nu-mi veți lua rău încredințarea ce vă dau că răul și minciuna nu vor găsi niciodată în mine un apărător și că totdeauna mă voi silî a vă spune adevărul, caracterul principal al istoriei; iar cînd nu-l voiu putea zice, voiu tacea, și d-voastră veți înțelege pentruce. Îmi veți ierta numai o mică plecare pentru nația mea, fără însă

să credeți că a-și denatura faptele, sau că a-și scuza ceea ce merită ocară. Însă cum zice Karamzin pre carele nu mă pot oprî de a-l împrumuta așa de des : „simțimîntul *de noi și al nostru* însuflețează povestirea, pentru că atît o părtinire groasă, partea unui duh slab și a unui suflet fără înălțare, este ne-suferită într'un istoric, pre atîta îi aflăm căldura, energie și încîntare cînd iubirea patriei îi îndreaptă condeiul. Niciodată nu va fi suflet în care să nu domnească acêst simțimînt generos. În Tucidid noi vedem totdeauna un Atenian; Tit-Liviè este pururea un Roman“.

În mine veți găsi un Român, însă niciodată pînă acolo, ca să contribuez la sporirea Romano-maniei, adică mania de a ne numi Romani, o patimă care domnește astăzi mai ales în Transilvania și la unii din scriitorii din Valahia. Petru Maior, de fericită aducere aminte, prin cartea sa despre începutul Românilor, publicată pentru întîiași dată la anul 1812, ca un nou Moise a deșteptat duhul național, mort de mai mult de un veac; și lui îi sîntem datori cu o mare parte a im-

pulsului patriotic ce de atunci s'a pornit în tus-trele provincii ale vechii Dacii. Pe de altă parte au avut și nevinovata nenorocire, să producă o școală destul de numeroasă, de Romani noi, cari fără'a-și sprijini zisele cu faptele, socot că trag respectul lumii asupra-li-și, cînd strig că se trag din Romani, că sînt Romani și prin urmare cel întîi popor din lume. Această manie s'a întins pînă acolo, încît unii își însușesc chiar și faptele și istoria bătrînilor Romani dela Romulus și pînă la Romulus — Augustul. Așa d. Aristia pre carele îl cinstesc ca bun traducător a unei părți a Iliadei, într'un poem epic în felul său, exaltat de un entuziasm puțin potrivit cu un Roman, d. Aristia zic, numește Român pre Longin, Sutașul roman, carele au străpuns coasta Domnului nostru Isus Hristos, cînd era răstignit pe Cruce, și nu-și poate ascunde bucuria că cel întîi creștin a fost un Român.

Să ne ferim, domnilor mei, de această manie care trage asupra noastră rîsul streinilor. În poziția noastră de față, cea întîi datorie, cea întîi însușire trebuie să ne fie

modestia; almintrelea am putea merita aceea ce zice Dl. Eliad, că numai națiile bancruțate vorbesc neconținut de strămoșii lor, bunăoară ca și evgheniștii scăpătați. Să ne scoborim din Ercul, dacă vom fi mișei, lumea tot de mișei ne va ținea; și din potrivă, dacă isgonim demoralizația și neunirea obștească, care ne darmă spre peire, ne vom silii cu un pas mai sigur, a ne îndrepta pe calea frăției, a patriotismului, a unei civilizații sănătoase și nu superficială cum o avem, atunci vom fi respectați de Europa, chiar dacă ne-am trage din hordele lui Gengis-Han. Așa dar, Domnilor mei, eu nu vă voi ascunde că legile, că obiceiurile, că limba, că începutul nostru se trag din Romani; istoria de mult a dovedit aceste adevăruri, dar încă odată vă mai spun, sînt departe de a măguli o manie ridicolă, vorbindu-vă de faptele Romanilor, ca și cînd ar fi ale noastre; ci voi face ceva mai folositor: mî voi silii a vă îndemna, că dacă vroiți să fiți cunoscuți de adevărați fii ai Romanilor, apoi să faceți și Domnia voastră ceva, care să se poată sămălui cu isprăvile poporului de lume domnitor.

Înainte de a sfîrși, dați-mi voie, Domnilor mei, să chem luarea voastră amintē asupra cursului meu. Dacă Grecii au cāzut odată sub jugul lui Filip, și în urmă sub jugul Romanilor, este pentrucă au voit să fie Plateiani, Tebani, Ateniani, Spartiați și nu Elini; tot așa și strămoșii noștrii au vroit să fie Ardeleni, Munteni, Bănățeni, Moldoveni, și nu Români; rareori ei au vroit să se privească între dînșii ca o singură și aceeași nație; în neunirea lor dar trebuie să vedem isvorul tuturor nenorocirilor trecute a căroră urme încă pînă astăzi, sînt vii pe pămîntul nostru. Departe de a fi pārtinitorul unui simțimînt de ură cātră celelalte pārți ale neamului meu, eu privesc ca patria mea, toată acea întindere de loc unde se vorbește Românește, și ca istorie națională, istoria Moldaviei întregi, înainte de sfișierea ei, a Valachiei și a fraților din Transilvania. Această istorie este obiectul cursului meu; întinzîndu-mă, cum se înțelege dela sine, mai mult asupra întîmplărilor Moldaviei, nu voiu trece sub tăcere și faptele vrednice de însemnat a celorlalte pārți ale

Daciei, și mai ales ale Românilor din Vala-
chia, cu cari sîntem frați și de cruce, și de
sînge, și de limbă și de legi. Prin urmare, vă
rog să însemnați că eu nu voi descrie fap-
tele deosebit după ani și zile ci într'un chip
colectiv.

Până acum toți acei ce s'au îndeletnicit
cu istoria națională n'au avut în privire de
cît biografia Domnilor, nepomenind nimic
de popor, isvorul a tuturilor mișcărilor și is-
prăvilor, și fără care stăpînitorii n'ar fi nimică.
Mă voi silii să mă feresc de această gre-
șală de căpitenie; ci pe lîngă istoria politică
a țărilor, atît cît voi fi ajutat de documen-
turile și tradițiile vechi, voi căuta a vă da
și o idee lămurită asupra stării sociale și
morale, asupra obiceiurilor, prejudețelor, cul-
turii, negoțului și literaturii vechilor Români.
Departe de a mă pune ca ocrotitorul vremii
trecute, îmi voi face o deosebită datorie să
vă înfățișez acea veche întocmire governa-
mentală, acea adunare de pravili fundamen-
tale, cunoscute sub numele de *obiceiul pămîntului*
subt care patria noastră s'a păstrat
mai multe veacuri tare și puternică. Prin

ceasta veți cunoaște, Domnilor, că acel trecut nu era așa de rău, așa de barbar, precum se plac unii și alții a vi-l înfățișa; și că avea și el multe așezămînturi, multe orînduele pe care chiar politiciii și economiștii de astăzi le mărturisese de bune.

Istoria Românilor, ca și a tuturor națiilor moderne, se împarte în istorie veche, de mijloc și nouă; fieștecare din aceste se subîmparte în mai multe perioade, care toate se încep cu vreo epocă însemnată. Nu vă voiu vorbi decît de împărțala principală.

Istoria veche se începe dela cele întii timpuri istorice ale Daciei și merge pînă la întemeerea staturilor Valahiei (1290) și Moldaviei (1350). În această întindere de vreme, vedem risipa Dacilor, împoporarea țării lor cu colonii Romane, înflorirea acestora pînă sub împăratul Aurelian, și risipirea lor prin năvălirea barbarilor, carii unii după alții s'au schimbat neconținut pe pămîntul nostru dela 270 și pînă la 570, cînd Avarii s'au tras în Panonia, lăsînd Dacia slobodă. Într'aceste vremuri grele, vedem însă, din cînd în cînd, pre micul popor Român, chiar în mijlocul

sămințiilor de alt neam, retras și ascuns în văile și poenile Carpaților, păstrându-și naționalitatea, legile, limba și obiceiurile, ca un scump patrimoniu primit dela părinți. În veacurile X și XI, răsufliându-se, de năvălirile barbarilor, Românii prind la îndrăzneală, esă din azilurile lor, și pe coastele sau la poalele munților se alcătuesc în mici căpitantaturi și voevozii sub șefi de sîngele lor, și, în sfîrșit, în veacurile XIII și XIV se întind pe șesuri, es în țară, după expresia vechilor cronice, și întemeiază două staturi neatîrnate: a Valahiei și a Moldaviei — Cu formarea principaturilor se începe istoria de mijloc și se sfîrșește cu desăvîrșita lor cădere sub Domnii Fanarioți (1716). Această parte a istoriei este adevărata istorie a Românilor. Îndată după întocmirea lor în staturi neatîrnate, îi vedem luptîndu-se cu popoarele megieșite pentru păstrarea naționalității lor; niciodată duhul izbînzii și al năvălirii nu i-au povățuit; ci toate războaiele lor au avut un țel nobil și sfînt, apărarea patriei și a legii. Dar în aceste lupte, statornicia, curajul, isprăvile, biruințele lor ne par fabuloase, potri-

vindu-le cu micul lor număr și cu puținele mijloace ce le-au stătut dinainte. Dușmani de zece ori mai puternici decît dînșii îi vedem bătuiți și puși pe fugă. Însă un colos strașnic, un nour cumplit se ivește pe orizontul Europei; islamismul se arată și toate națiile tremură pentru legea și naționalitatea lor. Serbia, Bulgaria, Albania, Macedonia, Iliria, Friulul, Crîmul se fac provincii turcești; cetatea lui Constantin, Roma cea nouă, maica orașelor, se face capitala Sultanilor, și semiluna se înalță în locul crucii pe bolta sfintei Sofii. În vreme cînd islamismul este biruitor pretutindeni, cînd chiar Grecia clasică se face prada Osmanilor, cînd tuiurile acestora răsbatab pînă în inima Ungariei, numai Românii se împotrivesc șivoiului care înghite toate, numai ei stau ca un val apărător creștinătății împotriva Musulmanilor.

De multe ori biruiți, de multe ori supuși, dar niciodată abătuți pînă la pămînt și desnădăjduiți, îi vedem folosindu-se de tot prilejul, și dela 1366 și pînă la 1688 stînd deapurure în luptă. Mircea cel Bătrîn, Vlad Tepeș, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul și

Șerban Cantacuzino au fost mai ales neîmpăcații dușmani a sectatorilor lui Mohamed, apărînd cu sîngele lor sfînta Cruce. Deși neconținut în răsboaie, Românii însă nu uită reformele și îmbunătățirile din lăuntru; în veacurile XVI și XVII, mai ales, ei fac mari înaintări în civilizație. Școalele lor sînt vestite în tot Orientul; Moldavia este una din cele întii țări ale Europei în care invenția lui Gutenberg, tipografia, se introduce. Dascălii, caligrafi și praviliștii Români se chiamă la curtea țărilor Rusiei, și un fiu al Moldaviei se învrednicește a fi învățătorul lui Petru cel mare. În cea întii jumătate a veacului al XVII limba Românească se desrobește și cîștigă dritul de limbă a Statului; mai multe tipografii se așează în amîndouă principatele; Vasilie Lupu și Matei Basarab, prin aceste faceri de bine își fac un nume nemuritor în istoria patriei. Bărbați rîvnitori desvoltează literatura și duhul național; și cît vor fi Români, memoria și scrierile Vornicului Ureche, a Logofătului Eustratie, a Mitropoliților Dosoftei și Varlaam, a lui Miron Costin, Niculae Costin, Radu Greceanu, Radu Popescu

și Ioan Neculce nu se vor uita, nici se vor perde.

Strămoșii noștri cu un pas grabnic se înaintesc pe calea civilizației Apusului; însă toate aceste propășiri se fac înapoeri. Vremea căderii le vine; în pisma națiilor străine, în neunire între dînșii, uitînd că sînt un singur și acelaș neam, ei despărțiți, luptîndu-se și slăbindu-se între dînșii unii pre alții sub nume de Moldoveni și Munteni, Români se apropiă de peire. Tirania otomană se întemeiază asupra lor, și, cu dînsa, superstiția, ignoranța și întunericul. În începutul veacului trecut, se ivește biruitorul lui Carol al XII, Petru cel mare; mărinimosul monarh își pleacă un ochiu îndurător asupra popoarelor creștine ale Turciei; Românimea saltă de bucurie. Eroul Rusiei, spre mîntuirea obștească, se unește cu Brâncoyanu și cu Cantemir; dar zavistia și pisma acestor Domni nimienicește un plan așa de mare și așa de bine început. Pacea dela Prut întemeiază, încă pe un veac, jugul osmanliilor asupra Principatelor dela Dunăre; cu tragerea oștilor rusești Români perd cea de pe urmă nădejde de mîntuire, cea de pe

urmă scînteie de naționalitate, și cel de pe urmă drit ce le mai rămăsese, dritul de a fi ocîrmuiți de către Domni pămînteni; și Fanarioții se fac stăpîinii Moldaviei și Valahiei!

Istoria nouă se începe cu veacul cel mai cumplit care vreodată a apăsat țările noastre. Toate elementele de naționalitate și de patriotism sînt de mult pierdute; legile fundamentale ale țării se calcă în picioare; adunările obștești sub nume de Divanuri, se fac numai niște formalități fără interes. O aristocrație ignorantă, sprijinită de Poartă și de Cler, pe deoparte ține în lanțuri un popor de mai mult de două milioane de oameni, iar pe de altă se face stavilă chiar binelui ce unii din Domnii Fanarioți voesc a face; driturile țării, care din care se silește să le vîndă mai cu mic preț și mai degrabă; izvoarele de înavuțire publică se întrebuintează numai în folosul unor familii privilegiate. Moldavia se sfîșie în trei părți; Valahia este înconjurată cu cetăți turcești zidite pe pămîntul ei. Fără ajutor dinafară, fără ajutor din lăuntru, Românii scapă toate prilejurile de mîntuire; și, în vreme cînd toate

popoarele Europei se înaintează spre o mai zdravănă întemeere, din lăuntru și din afară, noi, cu aceiaș repeziciune, ne apropiem de peire. Revoluția Franceză zguduind Europa pînă în cele mai adînci a sale temelii, se resimți și între Români; unii dintre ei se pun în comunicație cu directoriul francez; dar prea multe țări, prea multe stavile împedică or'ce bună ispravă. Pe urmă biruitorul dela Marengo în expediția sa în Egipt, vroind a da treabă Turcilor, trimite emiseri în Valahia și Moldavia ca să formeze partizanii ideelor noi; generosul Rigas măgulindu-se cu făgăduințele lui Bonaparte, se face propovăduitorul slăbăziei; oprît în întreprinderea sa, el se dă călăilor dela Belgrad și moare pentru patrie. Dar moartea sa nu rămîne neroditoare: ci ea este menită să pregătească regenerarea noastră; moartea lui Rigas deoparte, apăsările neșuferite ale tiranilor de altă parte; ideele veacului care deși încet, dar tot începuseră a pătrunde între Români; scrierile lui Petru Maior și ale altor bărbați patrioți; contactul cu armiele rusești ce au ocupat

Principatele dela 1806 pînă la 1812, toate acestea pregătesc întîmplările dela 1821. În vreme cînd în Moldavia eteria isbucnește și chiamă la slobozenie nu numai pre Greci, dar pre toate popoarele creștine care gemea sub jugul Turciei, Teodor Vladimirescu ridică, pe de altă parte, în Valahia steagul național, vestind Românilor că vremea venise pentru ea țara să scuture stăpînirea streinilor; să depărteze abuzurile care o rodea, și să dobîndească guvern național, întemeiat pe o șartă liberală. Pornirile și ale lui Ipsilante și ale lui Vladimirescu, au un rău sfîrșit; dar cu toate acestea rezultatele lor pentru noi sunt nemăsurate. Întîmplărilor dela 1821 suntem datori cu orice propășire ce am făcut de atunci, căci ele ne-au deșteptat duhul național ce era adormit cu totul. De atunci multe împrejurări din afară ne vin în ajutor; Curtea protectoare, ca o răsplată pentru jertfile ce Românii i-au făcut dela Petru cel mare și pînă la pacea de Adrianopol, simțește o îngrijare adevărată pentru soarta noastră; și deși încă Românismul nu triumfă, cum zice

d. Aaron, totuși existența politică începe a ni se așeza pe temeiuri mai statornice. În urma multor pătîmîri, multor nenorociri, un orizon mai senin ni se arată, pacea dela Adrianopol se închee între Rusia și Turcia, și drituri perdute de veacuri ni se întore înapoi. Kiselef, un nume pre care Românii nu trebuie să-l rostească decît cu recunoștință și dragoste, este însărcinat cu regenerația patriei, cu punerea în lucrare a pravililor menite să ne facă o nație pînă la împlinirea celei mai mari făgăduințe, pînă la cea mai temeinică închizășluire a naționalității noastre, adică numirea de Domni pămînteni, și pe viață, pe tronurile Moldaviei și Valahiei.

Pînă aici, Domnilor mei, vine istoria ce am să vă înfățozez. Sprijinul cel mai temeinic ca să pot ajunge la țălul dorit, îl aștept dela indulgența D-voastră, și dela nădejdea măgulitoare, că prin prelecțiile mele voi putea deștepta în D-voastră un duh de unire mai de aproape între toate ramurile neamului românesc, și un interes mai viu pentru nație și patrie. Aceasta mi-ar fi cea mai scumpă

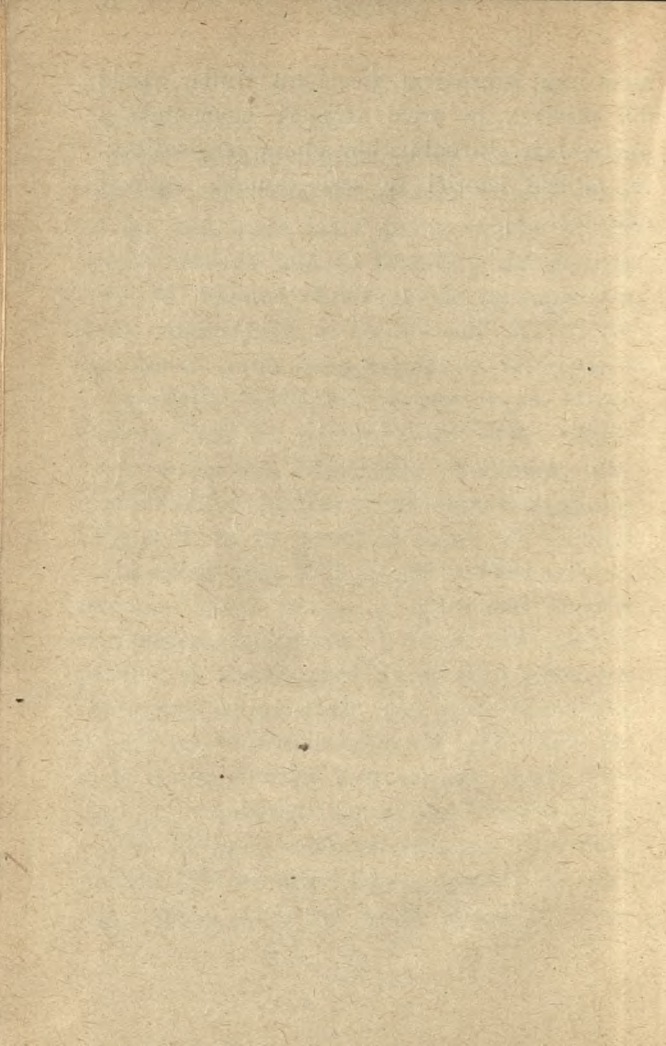
răsplătire și cea mai bună îmbărbătare în trudnicul meu drum.

Într'o asemenea întindere de istorie, care cuprinde atâte timpuri și atâte locuri, chiar cu cea mai mare luare aminte trebuie să fac greșeli; oricine însă va binevoi a mă asculta ceva, va însemna că ele se vor întâmpla din lipsa cunoștințelor, și nici de cum din răvoință sau cu vre un scop ascuns. În înfățișarea întâmplărilor care sînt aproape de noi și pre care sau noi sau părinții noștri le-au văzut, voi fi cu cea mai neadormită priveghere, mărginindu-mă a vă arăta numai faptele împlinite fără a vroi a vă descoperi și țălurile ascunse

În epocă dela 1822 și pînă la 1834 voi fi, mai ales, voi fi cît se va putea mai scurt și mai obștesc, înfățișîndu-vă numai întâmplările publice și acelea care au avut o înrîurire simțitoare asupra țării. Noi n'am ajuns așa departe ca să putem trata cu nepărtinire istoria contemporană; aceasta este treaba viitorimei. Dumnezeu dar să mă ferească de a vroi a mă pune censorul convețuitorilor mei, judecîndu-le sau criticîndu-le purtarea și faptele. „Acela care își înalță duhul la vred-

nicia unui istoriograf, zice Ioan Müller, perde din privirea sa orice atingeri momentale și particulare. Jurnaluri pot aduna personalități, în tablele istoriei se scrie numai veșnicul adevăr“.

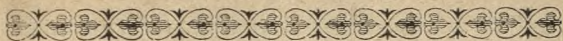

DIN ISTORIA ROMÂNILOR

THE HISTORY OF THE

GHEORGHE ȘINCAI¹⁾

Nemuritorul Gheorghe de Șincai, doctor de Filosofie și Teologie, s'a născut în Ardeal²⁾ la 28 Fevruarie 1753, dintr'o familie cinstită, a căruia nume, figură adeseori în analele clerului Românesc. Puțin se știe despre viața lui atît de măreață, lucru ce-i este comun cu atîția bărbați mari din vremea veche și nouă. Atîta știm că și-a săvîrșit învățăturile în Roma, unde dela 1774 pînă la 1779 a fost secretar vestitului colegiu de *propaganda fide*, sub protecția Cardinalului Ștefan Borgia. La anul 1780 înturnîdu-se în patria sa,

---

¹⁾ După „*Dacia Literară*“ Ediț. II, Iași, 1859, pag. 157, supt titlul: „Alegere din alte foi românești“ și scoasă din *Arhiva Românească*. — 1840. (Nota Edit.)

²⁾ În Șamșud (Notă Edit.)

țintă îndată luarea-aminte a ocîrmuirii asupra sa. Fu numit Director Școalei românești din Blaj; mai pe urmă director Școalelor naționale unite din tot prințipatul Ardealului, post cinstitor ce a ocupat doisprezece ani; în sfîrșit fu orînduit Corector al cărților Românești, din Tipografia Universității Ungariei. Talentul său, înaltele sale cunoștințe, sîrguința sa de-a aduce nația Românească într'o stare mai fericită, îi ațîțară mai mulți vrăjmași. Niște scîrnavi elevetitori, soiuri de oameni ticăloși și fricoși, îl zugrăviră ca un om primejdios statului. Alții ar fi căutat să se desvinovățească. Șincăi era prea mare spre a se înjosi la aceasta. Se lepădă de toate slujbele sale, și se trase pînă la sfîrșitul vieții sale, în Sinnea, satul comitatului Alba Uivar din Ungaria, lîngă fiii contelui Daniil Vaș, pe lîngă care se adăpostea, cum zice el însuși „la niște ucenici ai săi, pînă să săvîrșească munca scrierei Hronicei Românești, pentru folosul Românilor, dintre care unii l-ar fi vrut mort, decît să scrie aceste.“

Într'această retragere, iubit de școlarii săi, cinstit de toți cei ce-l cunoșteau, în relații

prietenoase cu învățații Ardealului și ai Europei, cu Engel, cu Samuil Clain, cu Vulcan, cu Gheorghe Lazăr, cu Petru Maior, cu Daniil Cornides de cît carele, după mărturisirea lui, mai învățat n'a avut coroana Ungurească în vremea sa, cu Catona, istoriograful, cu Țichindeal, fabulistul, cu Covacici, Șincai petrecea o vieață hărăzită numai binelui omenirii și neamului Românesc, cu a căruia istorie el se îndeletnicea de mai mult de treizeci de ani. Bibliotecile Vaticanului și a celorlalte orașe din Italia, a Vienei, a Budei, a Transilvaniei, îi desvăliseră comoarele lor cele mai ascunse. Așa Șincai adună cea mai mare colecție de documenturi românești, care putu fi vreodată, de vreme ce se alcătuiă de mai mult de treizeci tomuri **in folio**. Îmbogățit cu asemenea prețioase odoare, se puse la lucrarea *Hronicii Românilor*, despre care el însuși, într'un răvaș din 25 Fevruarie 1780 scriea prietenului său Engel: „Meum quippe est Annales universae Nationis Valachicae, proinde etiam Kuzzo-Valachorum, quos Cenzaros vocant, conscribere, quod et feci inchoando a Trajano vel potius primo Decebali

contra Romanis bello usque ad an. 1660. Opus in dies continuo, locupletato et polio, neque prius de editione cogito, quam quidquid potero ad annos congressero“.

Acest monument măreț pentru Români îl urmâ dela Traian pînă la 1800¹⁾, cînd era gata să-l deie la tipar subt titlul de:

Hronica Românilor

Și mai multor neamuri, încît au fost ele așa de amestecate cu Români, cît lucrurile, întîmplările și faptele unora fără de ale altora nu se pot scrie pe înțeles, din mai multe mii de Autori, în cursul de 34 de ani culeasă.

În minutul ce era să publice această co-moară, la 1800²⁾, moartea veni de-l răpi nației Românești a căreia el fû podoaba.

Șincai, afară de Hronica sa, publică un șir de călindare de Buda în care se găsește mai multe articole alcătuite de dînsul, și cea întîi gramatică Românească, cu litere lati-

¹⁾ Dela anul 86 pînă la 1739 (Not Edit.)

²⁾ Data morții lui Șincai, 1816, se află cu mult mai tîrziu după publicarea schiței lui Kogălniceanu. (Nota Edit.)

nești, la care lucră împreună cu Samuil Clain, și care eși de subt tipar sub titlul de: *Elementa linguae Daco-Romanae, Viennae 1780*.

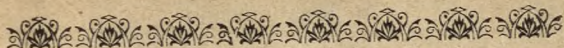
Din *Hronica* sa se mai află două exemplare, după cât știu: unul, ce este originalul lui Șincai, se află în Biblioteca gimnaziului dela Blaj, ce a fost înainte a răposatului Episcop Vulcan, și al doilea este proprietate a Părintelui Arhimandrit Ghermano ¹⁾ în Iași. Noi nădăjduim că cuvioșia sa se va grăbi, în puțină vreme, a înzestra pe publicul Românesc cu acest cap de operă al erudiției.

Hronica lui Șincai este un lucru atît de mare, atît de prețios, încît cuvintele îmi lipsese spre a-mi arăta mirarea. Mii de documenturi necunoscute, rare, se află adunate; și nu stau la îndoeală de a zice că, cît *Hronica* aceasta nu va fi publicată, Românii nu vor avea *Istorie*.

---

¹⁾ Ghermano Vida, care și publică o parte din el, în Iași, 1843. Cea întâi ediție, în 3 volume, a *Cronice* lui Șincai s'a tipărit tot în Iași, la 1853, subt îndemnul lui Grigorie Ghica, Domnul Moldovei. (Nota Edit).

IOAN ALBREHT ȘI ȘTEFAN CEL MARE¹⁾

Ioan Albreht, Riga Poloniei, cum se sui pe tron la 17 August 1492, hotărâ să rîpească Moldavia din mâinele lui Ștefan cel mare și să o dea frățîne-său, prințului Sigismund. Acest plan era prea mare pentru nedestoinicia unui rigă ca Albreht, și pentru puterile unei țări așa de rău organizate ca Polonia. Ștefan fiind înștiințat de scopul Leșilor prin prietenii ce-i avea în Ungaria se pregăti, într'ascuns, de răsboiu. În luna lui Mai 1497, riga își strînse oastea în număr de 80.000 oameni, subț cuvînt că primise știri că Turcii

---

¹⁾ Călindarul p. poporul Românesc pe 1844 pag. 53.
supt titlul: *Din istoria patriei.*

veneau împotriva sa vrînd prin aceasta ca să surprinză pre Moldoveni. Ștefan carele știa toate, în zadar îl sfătui să nu înceapă dușmănia, căci se va căi; acesta nu vru să asculte ci prinse pre solii Domnului împotriva dritului gintelor, și-i trimise în fiare la Lemberg. Leșii se îndreptară împotriva Sucevei care se apăară vitejește, în vreme de trei săptămîni; și, văzînd că nu pot isprăvi nimica, și că din potrivă erau ocoliți de dușmani, plecară înapoi la 19 Octombrie după ce încheiară cu Ștefan cel mare o armistiție, îndatorindu-se a se întoarce în Polonia pe acelaș drum pe care veniseră. Dar Albreht nu se ținù de această condiție, și luă alt drum pe undea socoti a găsi mai multă hrană. Văzînd aceasta, Domnul Moldaviei în zadar îl sfătui, cu inimă curată, să nu calce alte drumuri, fiindcă el singur nu putea răspunde de ura Moldovenilor asupra Leșilor. Riga nu ascultă nimica și-și urmâ marșul prin Bucovina, și armia sa batjocuria, în tot felul, pre bieții lăcuitori; dar când fu în mijlocul codrilor Cozminului se văzù deodată atacat din toate părțile de pedestrime, de țărani ce strigau: „ucideți, ucideți“ și luându-i

toată artileria ce mergea înaintea sa, îi închiseră drumurile cu oborîrea copacilor tăiați de pe la rădăcină. A doua zi, la 26 Octombrie Ștefan deși bolnav, veni în sanie cu multă oaste călăreață, și așa Leșii fură cumplit bătuți desnădăjduind de viața lor, chemînd într'ajutor unii pre Născătoarea de Dumnezeu dela Censtohov, alții pre sfînta Cruce, și alții făgăduindu-se mormîntului sfîntului Iacov. Niciodată Leșii n'au suferit o desfacere așa de mare. De-abia Riga a putut scăpa cu puțini călăreți. Iar cea mai mare parte a nobilimii perî în codrii, sau pică în robie. Cei mai nenorociți fură acești din urmă; căci mai toți fură spînzurați în copaci de pletele lor, pre care le aveau foarte lungi. De atunci Leșii au început a purta părul foarte scurt, sau însuși a-și rade capul de tot, nelăsînd decît, în vîrf, o viță mică de păr. Tot de atunci Bucovina se numi de însuși Leșii *Tumulus Polonorum*, și Stricovski, cronicarul lor, mărturisește că încă la anul 1574, cînd trecu prin Moldavia, a văzut în codrii Cozminului movile foarte mari de oasele celor ce au perit în războiu. Albreht, bolnav, de-abia putu a fugi la Cracovia,

uitînd, zice Kromer, ce vrăjmaş întărtase asupra sa. Dar Ştefan nu uitase; în anul viitor, 1498, vrînd să se răsplătească, el intră în Polonia, prădă toată Podolia şi Rusia pînă la tîrguşorul Canciuga, mai sus de Lemberg, şi pînă la apa Vistula, în lung şi în lat, şi arsă oraşele: Przemisa, Radzinim, Iaroslav, Landshutul şi alte multe tîrguri şi sate. Leşii fură aşa de înspăimîntaţi, încît întăriră şi Cracovia cu başte, cu ziduri şi cu şanţuri pre care le împlură cu apă. În această expediţie Ştefan Vodă făcù un foarte mare număr de robi, din carii 20,000 îi înjugă la pluguri şi în arătura ce făcù cu dînşii sămănă ghindă, şi locurile acele în urmă se numiră: *Dumbrava Roşie*; iar ceilalţi fură aşezaţi vecini în ţară, sau, ca turme de oi, peste 100,000 fură vînduţi Turcilor şi Tătarilor, încît Tracia, Macedonia, Crîmul, Grecia, pînă şi Egiptul şi Asia mică fură împoporate cu asemenea sclavi Leşeşti. Albreht fu silit să ceară pace, şi, aşa, la 20 Iulie 1498 frate-său, riga Vladislav de Ungaria, mijloci o pace veşnică între Domnul Moldaviei şi între riga Poloniei; şi în April 1499 un tractat formal fu iscălit la

Cracovia între acești doi prințepi. Ioan Albreht nu putù niciodată să se îndrepte din rușinea ce pătimì în codrii Cozminului, căci nobleța polonă socotia că riga înadins pornise rășboiu asupra Moldovenilor, pentruca să o trimeată la moarte, și de aceea era în neconțință opoziție cu dînsul, pînă la cel de pe urmă ceas al vieții sale, sfîrșită la 17 Iulie 1501. Iar Ștefan cel mare trăi încă pînă la 2 Iulie 1504, urmînd a face slava patriei sale și mirarea străinilor.

BIBLIOGRAFIA

Scrierilor lui Mihail Kogălniceanu

culeasă și publicată de d. Vasile
M. Kogălniceanu

Manualul lui Mihail Sturdza. Iași.

Kurze Uebersicht über die Moldausche Litteratur. Berlin 1836.

Esquisse sur l'histoire, les moeurs et la langue des Cigains. Berlin 1837.

Histoire de la Valachie, de la Moldavie et des Valaques Transdanubiens. Berlin 1837.

Istoria Munteniei, Moldovei și Transilvaniei Berlin 1837, tradusă în românește de C. Jean. Iași 1838.

Davia literară. (de la Ian.—Iuliu) 1840. Iași, ediția II cu 3 stampe Iași 1859.

Fragments tirés des Chroniques Moldaves et Valaques. Iași 1838.

Alăuta Românească. Iași 1839.

Foaia Sătească a Moldaviei 1839—1845

Poesii a lui A. Crisoverghi Iași 1843.

Ochire istorică asupra sclaviei. Prefața la Coliba lui Moș Toma de Mistress Harriet Beecher Stowe. (Traducțiune de T. Codrescu Iași 1853, 2 volume).

Foaia de invețiat. Supliment la Foaia Sătească 1844.

Cuvînt introductiv la cursul de Istorie Națională rostit în 24 Noemvrie 1843, în Academia Mihaileană. Iași 1843.

Skizze einer Geschichte der Zigeuner, ihrer Sitten und ihrer Sprache nebst einem Kleinen Wörterbuch dieser Sprache (Uebersetzung) Stuttgart 1840.

Iluzii pierdute unui întâiu amor Iași 1841. Ediția II în anul 1837 Iași.

Arhiva Românească Iași 1840, 1841, 1815 2 vol. Ediția II 1860.

Almanah de învățatură pe anii 1842, 1843, 1844, 1845. Iași.

Propășirea. Foaie științifică și literară a Moldovei, Iași 1844 (*suspendată după 9 luni, 29 Oct. 1844*).

Letopisițile țării Moldovei publicate în trei volume: Iași 1845, 1846, 1852.

Fragments tirés des Chroniques Moldaves et Valaques pour servir à l'histoire de Pierre le Grand, Charles XII Stanislas Leszczyński, et Constantin Brancoveanu, 2 vol. Iassy 1845 (scrisă în închisoarea dela mănăstirea Hrișca din județul Suceava în 1844).

Dorințele Partidei Naționale în Moldova dela 1848. Cernăuți 1848.

O protestație. Iași 1848

Histoire de la Dacie des Valaques Transdanubien et de la Valachie. Nouvelle édition, Berlin 1854.

Album istoric și literar Iași 1854.

Steaua Dunărei 1855, 1856, 1857, 1858, 1859.

Documentele Universității de Iași 26 Octombrie 1860, Iași 1860.

Progresul ziar.

Proiect de Constituțiunea Principatelor-Unite, Iași 1861 vol. I.

Cuvînt în contra alegerii și eligibilității D-lui Alexandru C. Moruzi Iași 1861.

Apărarea Ministerului din 30 Aprilie 1860 înaintea Adunării electivă din Iași, în ședințele din 15 și 17 Februarie 1861, Iași 1861.

Défense du Ministère du 30 April 1860 devant l'Assemblée de Moldavie dans les séances du 15 et du 17 Février 1861 Iași 1861

Răspuns la interpelarea făcută D-lui Ministru al Cultelor, ședința Adunării din 19 Martie 1862 Iași 1862.

Desmințire la răspunsul D-lui Cneazu Cantacuzino, la interpelațiunea făcută D-lui Ministru al Cultelor. București 1862.

I. Imbunătățirea soartei Țăranilor cuvînt rostit în Adunarea generală a României, ședința din 25 Maiu 1862. București 1862.

II Imbunătățirea soartei Țăranilor al doilea cuvînt rostit în Adunarea generală a României în ședința dela 1 Iunie 1862. București 1862.

Cuvînt în contra Adresei rostit în ședința Adunării din 9 Februarie 1863.

Cuvînt asupra Proiectului de organizarea militară, în ședința dela 7 Fevruarie 1864. București 1864.

Discours sur le Projet d'organisation militaire prononcé dans la Séance du 7 Février 1864.

Discurs în discuțiunea proiectului de adresă. București 1868.

Note adressée à Mr. le Ministre des Affaires Etrangères en réponse à la note du 15 Juin de Monsieur l'Agent et Consul général de France à Bucaret, Bucarest 1869.

Cestiunea Strousberg cuvînt din 15/27 Decembrie 1871. Iași 1872.

Angelegenheit Strousberg, Rede gehalten in der Deputirten-Kammer zu Bukarest in de Sitzung vom 15/27 December 1871. Bucarest 1872 II edit.

Cronicile României Ediția II 1872. Trei volume. *Discursul* rostit la înmormîntarea lui Vodă-Cuza 1873.

Cuvînt în contra Adresei 5/17 Iunie 1875. București 1875.

Darea de seamă a Deputaților Opozițiunei către Alegătorii lor. București 8 Iulie 1875

Răpirea Bucovinei. București 1875.

Epistolă deschisă d-lui Lascar Catargiu prim-ministru. București 1875.

Cestiunea Universității din Iași înaintea Sena-

tului. Cuvînt rostit în ședințele 1, 2 și 4 Fevrua-
1877. București 1877.

*Cuvînt în contra primirei în Senat a d-Jui N. Voinov rostit în ședința Senatului din 23 Fe-
vruarie 1877. București 1877.*

Cestiunea Israelită este cestiune Moldovenească.
Scrisoare deschisă adresată d-lui I. C. Brătianu
(N. C.) Iași 1879.

*Mémoire sur la question du Danube publié à
Paris 1881.*

*Tocmelile agricole cuvînt rostit în 11 Februarie
1882. București 1882.*

*Rapport sur les Ports-Francis Galaz et Braila.
Bucarest 1885.*

Cestiunea Dunărei. Discursuri rostite în ședin-
țele Camerei din 1 și 2 Mai 1882 București 1882.

Cestiunea Dunărei. 2 volume București 1882.

Cestiunea Dunărei edițiune revădută. Un volum.

Programa de la Mazar Pașa cuvînt rostit în
ședințele Camerei din 26 și 27 Ianuarie 1883.

Ce este un Rege constitutional (M. C. Arbore)
București 1883.

Discursul rostit la întrunirea Opozițiunei-Unité
din 25 Martie 1883. București 1883.

Raportul privitor la proiectul de lege pentru
reinființarea porturilor france Galați și Brăila.
București 1885.

Interpelațiunea privitoare la Expulsarea Româ-
nilor de peste Carpați în ședința din 11 Februarie
rie 1886. București 1886.

Discuțiunea asupra proiectului de răspuns la
Mesagiul Regelui. Discurs rostit în 5 și 7 Decem-
bre 1890. București 1890.

*Desrobirea Țiganilor, Ștergerea Privilegiilor Boe-
rești, Emanciparea Țiganilor,* discurs ținut la Aca-
demia Română în ședința solemnă de la 1 Aprilie
1891. București 1891.

CUPRINSUL :

	<u>Pag.</u>
Notiță critică și bibliografică	3
Cuvînt pentru deschiderea cursului de Istorie națională	8

Din istoria Românilor:

Gheorghe Șincai	48
Ioan Albreht și Ștefan cel Mare	54
Bibliografia scrierilor lui Mihail Kogălniceanu	60

- Notă:** Pînă acum „*Biblioteca Românească*“ a publicat din operele lui *Mihail Kogălniceanu*, următoarele:
- No. 25. *Desrobirea țiganilor. Ștergerea privilegiilor boerești. Emanciparea țăranilor*, cu 2 portrete . . . . . 30 bani
- No. 28. *Iluzii pierdute* (schițe) cu un portret inedit . . . . . 30 bani
- No. 39-40. *Îmbunătățirea soartei țăranilor*, cu un autograf . . . . . 55 bani
-